

**VE ŠPATNÝ ČAS NA ŠPATNÉM MÍSTĚ:
PŘÍPAD *MLADI MUSLIMANI***

ALÍ VĚTROVEC

www.e-islam.cz (2016)

1. ÚVOD

Jedním z bílých míst výzkumu moderní muslimské společensko-aktivistické scény je historická situace v tradičních minoritních muslimských společnostech v Evropě, které se vyvíjely odděleně, bez většího kontaktu s hlavním tělem muslimského světa, zeměmi, kde muslimové představují většinu. Tito aktivisté se museli vypořádat s problémy menšiny a s omnoho větší a širší platformou sekulární opozice, než tomu bylo v prostředí např. arabských zemí, což mělo zásadní vliv na jejich působení, vývoj a případné úspěchy či neúspěchy.

Klasickým reprezentantem tohoto typu hnutí jsou Mladí muslimové (*Mladi muslimani*, dále jen MM) v Bosně a Hercegovině a následně Jugoslávii, kteří reprezentovali pro-islámské křídlo v procesu národního sebeuvědomění slovanského, islám vyznávajícího obyvatelstva BiH. Profilovali se jako občanská iniciativa vyhrazující se proti asimilaci a sekularizaci muslimského obyvatelstva a za svůj cíl si dali obranu islámských hodnot.

Literatura, která by zpracovávala historii působnosti tohoto hnutí existuje v podstatě jen v zahraničí. V domácí balkanistice a islamologii je hnutí věnována jen okrajová pozornost a zmínky o něm, častější v populárně-naučných kruzích, jsou častokrát i ideologicky podbarveny a chybí jim ukotvení v širších souvislostech místních reálií, historie a politických soubojů starších i nedávných.

Tento text se věnuje dějinnému pozadí a aktivitám tohoto hnutí, jeho vůdčím osobám a hlavním vlivům, které na ně působily, stejně jako klíčovému soudnímu procesu, kterým jejich činnost vyvrcholila. Speciální část se věnuje spojení bosňáckého národního buditelství a pamětníků na mladé muslimy s procesem znovunabytí samostatné státnosti v 90. letech. Zmiňuje také úlohu hnutí a jeho reflexi v moderním bosňáckém národním mýtu, na kterou má největší vliv právě pozdější působení hnutí.

Historie Mladých muslimů je nedokončená a dodnes působí kontroverzi, tím spíše, že nebývá zobrazována v patřičných historických souvislostech, kriticky a bez politizace.

V souvislosti s cílem prezentovat historii hnutí a pokračovat v činnosti vznikl ještě v roce 1991 v Sarajevu Spolek občanů Mladí muslimové (*Udruženje građana Mladi Muslimani*, UG MM), vedený

pamětníky na vzpomínané události a jejich rodinnými příslušníky. Toto sdružení působí dodnes a spravuje webové stránky www.mm.co.ba. Poskytuje i volně dostupné informace o hnutí a jeho historii, včetně autentických materiálů z doby vrcholu jeho působení a soudního procesu s nimi na konci 40. let XX. Století. Sdružení také natočilo z autentických materiálů 50 minutový dokumentární snímek *Je ti líto? (Je li ti žao?, 2014)*. Toto občanské sdružení nám také poskytlo digitalizované verze citovaných historických materiálů.

2. METODIKA

Metodickým nástrojem, který se v našem případě nabízí, je zhuštěný popis dle Clifforda Geertze (velmi se podobá zejména jeho popis případu o francouzských koloniálních úřednících řešících případ krádeže mezi marockým židem a berbery) a některé metodické postupy nové historiografické školy, zejména braudelovský koncept dělení historických událostí podle délky jejich časového působení. To umožňuje poměrně detailní uchopení této případové studie a objektivizaci výpovědí o ní.

K tomuto přístupu je nutno dodat i krátký přehled historických procesů, které vyvrcholily vznikem hnutí, neboť tyto procesy se vždy vyznačují rozdílnou délkou svého trvání a jejich důsledky se mohou projevat až později.

F. Braudel píše:

„Každá dějinná událost v sobě skrývá celou historii a celého člověka, které v ní lze kdykoli znovu objevit. Ovšem za podmínky, že k určitému fragmentu se přidá něco, co v něm na první pohled není, musíme však vědět co správně připojit.“¹

3. HISTORICKÉ OKOLNOSTI VZNIKU A PŮSOBENÍ HNUTÍ DO ROKU 1945

3.1 Podmínky muslimů v Bosně a Hercegovině do I. světové války

¹ Viz *La longue durée*, převzato z BRAUDEL, Fernand. 1969. *Ecrits sur l'histoire*, Paris: Flammarion, str. 41–83; překlad: LHOTOVÁ, Alena. PROUSKOVÁ, Hana. 2010. *Dlouhé trvání*. in MEYER Françoise. HUBINGER, Václav. BALZAC-BILLAUD, Laurent (eds.), *Antologie francouzských společenských věd: Antropologie, Sociologie, Historie*. Cahiers du CEFRES., str. 4.

Rakousko-Uhersko anektovalo Bosnu r. 1908, po vleklé invazi r. 1878 se odpor jejích obyvatel podařilo říšským úřadům stabilizovat, dokonce možno hovořit i o vzniku jistého druhu sympatií především u jeho muslimské části. Následovala překotná modernizace a poevropšťování místní společnosti, dle ducha doby především posilováním národního cítění místních etnik, což uvítali zejména katoličtí Chorvati, o které se rakouská moc opírala především, ale i pravoslavné obyvatelstvo, vzhlížející k Srbsku jako k osvoboditeli jižních Slovanů a postupně se identifikující se srbskou národností. Toto pravoslavné obyvatelstvo mělo čilé církevní i politicko-vojenské kontakty na sousední Srbsko, které se nakonec ukázaly jako rozhodující spouštěč srbsko-rakouského sporu a světové války. Myšlenky klasického evropského nacionalizmu ovšem jen pozvolna pronikaly mezi místní muslimy, věrné uspořádání ještě z doby osmanské správy.² Jen omezený okruh intelektuálů okolo Mehmed-bega Kapitanoviće prosazoval zemský patriotizmus, ale byl obviňován z příliš pro-vídeňského postoje. Muslimské prostředí ovšem vydatně reagovalo na výzvy modernity, o čemž svědčí práce muslimských učenců hfz. Kjazim ef. Hadžimejliće³ a Džemaludina ef. Čauševiće.

Rakouskou Bosnu vedl 92-členný *sabor*, sněm, kde muslimům náleželo jen 24 křesel,⁴ což zdaleka neodpovídalo jejich omnoho většímu poměrnému zastoupení v populaci, nicméně ani oni sami nejevili o artikulaci vlastních národnostních požadavků v rámci mocnářství větší zájem. Myšlenka národnosti ve smyslu tak dobře známém jinde v Evropě jim byla zcela cizí a spíše se jen snažili udržet si svá práva jakožto čistě náboženské komunity. Patrně také nedisponovali potřebnými znalými autoritami a zkušenými kádry, kteří by dané situace dokázali lépe využít ve prospěch svých krajanů. V Chorvatsku záhy převládla ideologie tzv. *iliroslavenizmu*, prosazující spojenectví se Srby proti neslovanským národům mocnářství. Tato ideologie záhy našla své sympatie i u pro-západně a sekulárně smýšlející části elit Bosňáků.

Následná světová válka a vstup Srbska a jeho ilyroslovanských spojenců na straně Dohody prohloubila antagonizmus mezi muslimskými a nemuslimskými obyvateli o národnostní rozměr a postavila před nutnost budování vědomí vlastní národnosti i Bosňáky. Ti se stali ještě více loajální Rakousko-Uhersku poté, co na jeho straně do války vstoupila také Osmanská říše, jejíž součástí se stále cítili a se kterou byli silně svázáni i nábožensky, jak formálně, tak i institucemi. To vytvořilo podmínky silného vlivu náboženství na jejich národní sebeidentifikaci, který bude následně klíčový i pro Mladé muslimy.

2 HLADKÝ, Ladislav. 2005. . *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: MU, Mezinárodně-politologický ústav, str. 83.

3 STRINIĆ, Sabina (ed). 2008. . *Šejh hafiz Musa Kjazim ef. Hadžimejlić – čovjek i islam, život i djelo*. Kačuni: UG Hastahana, str. 13-15.

4 RYCHLÍK, Jan et. al. 2009. . *Mezi Vídní a Cařihradem – Utváření balkánských národů*. Praha: Vyšehrad, str. 338.

Porážka a rozpad starých mocností Trojspolku vyústila ve vznik prvního samostatného jihoslovanského státu, v jehož rámci se územní celistvost Bosny a Hercegoviny zcela rozplynula a vůdčí úlohu převzali především Srbové. První světová válka zažila i etnické čistky na muslimských obyvatelích především na jihu a jihovýchodu Bosny. Její slovanský muslimský živel nadobro přestal být vnímán jako politický element a začíná být pouze předmětem vysvětlení svých sousedů, kteří je považovali tu za islamizované Srby a tu za islamizované Chorvaty.

V této době se bosenské muslimské duchovenstvo více otevírá širšímu než jen provinčnímu vidění islámu a pronikají k němu i ideje panislamizmu, ke kterému se část pro-islámsky smýšlejících Bosňáků upírá po zániku své územní svrchovanosti a pro faktickou neexistenci vlastní nacionální agendy. Naopak úspěšné a důležité byly snahy vystupující proti občasným nuceným konverzím na katolicismus a snaha o prosazení termínu muslim na úkor termínu mohamedán, započatá ještě před anexí mostarským muftím, slovuťným Ali-Fehmi Džabićem a vznikem prvních politických subjektů, majících chránit náboženskou identitu místních muslimů.⁵ Prvním popudem k tomuto jednání byl případ násilně pokřtěné muslimské dívky Faty Omanović, kterou v Mostaru unesli katolíci a předali ji k výchově místním řádovým sestrám.⁶

3.2 Podmínky muslimů v Bosně v meziválečném období a založení MM

Hnutí MM bylo sice zformováno již v roce 1939, ale oficiálně založeno až v březnu 1941.⁷ Jeho zakladatelské osobnosti, Esad Karadžović, Tarik Muftić, Emir Granov, Murtez Dervišević a Husref Bašagić byli motivováni hlavně neexistencí politických práv národnostně doposud takřka neprofilovaného muslimské části obyvatelstva v BiH, které ve srovnání s katolickým (chorvatským) a pravoslavným (srbským) živlem v politickém ohledu jasně zaostávalo. Chorvaté se profilovali v národoveckých združeních Frankovců a Starčevićovců, zatímco Srbové v nacionalistické organizaci Zbor. Všechny tyto organizace nakonec vyústily v radikální, extrémně nacionalistická hnutí ustašovců a četníků, působících během II. světové války.

5 HLADKÝ, Ladislav. *op. cit.*, str. 109.

6 *Ibid.*, str. 99.

7 DŽUNUZOVIĆ, Anes. 2014. *Kratki historijat organizacije*. K dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/pocetna-2/112-bosanski/udruzenje/o-nama/1028-kratki-historijat-organizacije>> [k 1. 4. 2015].

Jediná instituce, která v politice bosenské muslimy zaštiťovala, byla tzv. Jugoslávská muslimská organizace (JMO), jejíž předseda Mehmed Spaho byl svého času dokonce ministrem dopravy v bělehradské vládě, tuto úlohu již nedokázala pokrývat, navíc M. Spaho tohoto roku zemřel a organizace se ocitla bez kompetentního vedení.

Tehdejší jugoslávský premiér Dragiša Cvetković (národností Srb) spolu s představitelem chorvatských agrárníků dr. Vlatko Mačekem 26. 8. 1939 podepsali dohodu prakticky rozdělující Bosnu mezi obě největší jihoslovanská etnika.

Další nepříjemností byla pro muslimské obyvatelstvo tzv. agrární reforma, která vyvlastnila převážně muslimské vlastníky půdy a nedostatečně vzdělaní rolníci se tak ocitají bez možnosti pracovat na půdě, která jim staletí patřila. Navíc šlo o obyvatelstvo s vysokou porodností žijící v poměrně nuzných materiálních i hygienických podmínkách.

Existující organizace nehájily zájmy muslimského lidu dostatečně, organizace *Gajret* byla spíše prosrbská a *Uzdanica* zase spíše prochorvatská. Muslimská ideová platforma tedy prakticky neexistovala. Nejsilnějším a nejlépe organizovaným uskupením bez nacionalistické agendy byli především komunisté, oblíbení u Bosňáků zejména v Mostaru, kterému se proto přezdívalo *Malá Moskva*.⁸

Vedení vytrácejícím se náboženským uvědoměním muslimského obyvatelstva, MM se ještě těsně před II. světovou válkou pokoušeli o registraci svého spolku u státních institucí, ale tyto snahy zmařilo vypuknutí II. světové války, jež Jugoslávii naplno zasáhla v roce 1941. V tomto čase již dávno proběhla, nebo právě probíhá územní expanze nacistického Německa a série profašistických převratů v Evropě.

3.3 MM za II. světové války

Nástup fašizmu se nakonec nevyhl ani Jugoslávii, kde se k moci dostává radikální srbské

⁸ KOZARIĆ Vahid. 2008. *Ukratko o Mladim muslimanima*. K dispozici na <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/404-ukratko-o-mladim-muslimanima> [k 5. 4. 2015].

nacionalistické hnutí tzv. četníků Draže Mihajlovića a chorvatští klerofašisté, tzv. ustašovci, vedení Ante Pavelićem. Obě hnutí využila následného válečného chaosu k vyřízení si účtů s muslimskou komunitou v Bosně. Ta po faktickém rozkladu JMO neměla žádné zastoupení navenek a ocitla se ve velmi svízelné situaci. Došlo na mnoha místech k masakrům a etnickým čistkám a v rámci celé země k masivním přesunům obyvatelstva.

Jednou z hlavních náplní činnosti hnutí byly proto humanitární aktivity zaměřené právě na tyto uprchlíky. MM se angažovali také na poli vzdělávání a práce s mládeží. Politicky se MM vymezovali jak proti komunizmu tak i proti fašizmu, otevřeně proti četníkům a proti ustašovské vládě tzv. Nezávislého státu Chorvatsko (NDH) natolik, nakolik jim to situace umožňovala, neboť Bosna se nacházela pod přímou okupační správou chorvatských klerofašistů, kteří prováděli čistky především na srbském, židovském a romském obyvatelstvu a krvavě potlačovali i své chorvatské oponenty. Toto fašistické běsnění v tzv. Sarajevské rezoluci již v roce 1941 odsoudil za MM jejich člen a islámský učenec Mehmed ef. Handžić. Rezoluce apelovala na všechny pracovníky v rozhodovacích profesích, aby diskriminační nařízení NDH odmítali plnit a utlačovaným složkám obyvatelstva zajistili bezpečnost. I komunističtí partizáni se až do konsolidace svého hnutí v roce 1943 rovněž dopouštěli zločinů na muslimském obyvatelstvu, zejména z důvodu jejich infiltrace četníky. MM jako nejaktivnější bosňácké hnutí té doby se proti tomuto jednání ohrazovalo.⁹ Dnešní UG MM dokonce vede ve svých materiálech záznamy o členech organizace zabitých různými válčícími frakcemi přímo na terénu při pomoci uprchlíkům z východní Bosny, Posáví a Sandžaku i údaje o několika členech, kteří zahynuli v nacistických koncentračních táborech.¹⁰

Jiní byli zabití během humanitárních akcí charitativní pobočky hnutí nazvané *Merhamet*, jako např. Nurudin Gackić (nar. 1922 v Sarajevu), zámečník ve vojenskotechnickém závodě, byl zabit u středobosenského Vitezu na jaře 1945, při humanitární akci dopravení třech vagónů obilí určených pro uprchlíky z Posáví, přebývající toho času v Sarajevu. Osman Krupalija (nar. 1922 v Sarajevu), absolvent Gazi Husrev-begovy medresy a imám z Godinje pod Bjelašnicou a další dva členové MM zahynuli při téže akci spolu s ním.¹¹ Pachateli byla 11. krajinská divize partizánů, kteří je přepadli.

⁹ *Ibidum*.

¹⁰ DŽUNUZOVIĆ Anes. 2010. . *Reagiranje na tvrdnju Edhema Muftića da su Mladi Muslimani fašistička organizacija*. K dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/zvanicni-stavovi/462-reagiranje-na-izjavu-edhema-muftia-da-su-mladi-muslimani-faistika-organizacija>> [k 2.4.2015].

¹¹ KASUMAGIĆ, Ismet. 2008. . *Trinaest mladomuslimanskih šehida*. K dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/231-trinaest-mladomuslimanskih-sehida>> [k 2. 4. 2015].

V letech 1941-1945 dochází i ke zformování tří hlavních center hnutí MM v Sarajevu, Mostaru a v Záhřebu, kam na studia odcházejí Esad Karadžozović, Emin Granov a další již na podzim 1941. Mostarská buňka byla založena následujícího roku. Původní sarajevskou vedl Hasan Biber. Mezi těmito třemi buňkami byla navázána spolupráce až v polovině roku 1946. Postupem času bylo zakládáno asi 30 dalších buněk ve všech důležitějších městech po celé Bosně a Hercegovině.

Z edukativní činnosti, kterou hnutí v této době vyvíjelo nejvíce, šlo o studium rukopisů a knih v Gazi Husrev-begově knihovně a o debaty o tehdejšímu stavu muslimů ve světě, například tematicky zpracovaném v knize někdejšího osmanského emíra Šakíba Arslana *Proč muslimové zaostali, zatímco druzí pokročili*. V době chorvatské okupace hnutí totiž muselo působit ilegálně a příliš prostoru na jiné aktivity než na přednášky za zavřenými dveřmi nemělo.¹²

Komplikovaný vztah okupační moci k muslimskému obyvatelstvu dokládá i studie L. Hladkého:

„Byť se ustašovský režim velice snažil, aby získal bosenské muslimy na svou stranu, přílišnými úspěchy se vykázat nemohl.“¹³

4. Hnutí MM, JEHO PROGRAM A ČINNOST

4.1 MM a JMO, vztah MM k Muslimským bratřím Hasana al-Banná

Zakladatelé hnutí nebyli spokojeni s politikou JMO, která se jim zdála příliš pasivní a zkosnatělá. Byli též hluboce zklamáni otevřeně prosrbským směřováním Království a otevřeně prochorvatským smýšlením opozice vůči němu.

Jedinou další alternativu proti silícím fašizujícím tendencím představovala komunistická strana, kterou pro její materialistické založení drtivá většina muslimského obyvatelstva rezolutně odmítala.

MM se tedy snažili vymyslet nový alternativní program, který bude ve veřejném prostoru zastupovat muslimské obyvatelstvo Bosny a bude vycházet z ideálů humanizmu a islámu chápaného jako systém a celistvý způsob života. Tato ideální alternativa měla být autochtonní a oproštěná od modernizmu,

¹² KOZARIĆ, Vahid. 2008. *op. cit.*

¹³ HLADKÝ, Ladislav. 2005. *op. cit.*, str. 194.

tradicionalizmu, fašizmu i komunizmu.

Ideoví sympatizanti hnutí MM, bosenští islámští učenci Mehmed ef. Handžić a Kasim ef. Dobrača byli absolventi egyptského al-Azharu. V té době v Egyptě vzniká a rozvíjí se hnutí nazvané Ichwánu l-muslimín, tj. Muslimští bratři, pod vedením Hasana al-Banná. V jejich rámci působí i mládežnická organizace aš-Šubbán al-muslimín (z arab. dosl. Mladí muslimové), již se pravděpodobně inspirovali i zakladatelé bosenského hnutí. Konkrétní důkazy neexistují a svědecké výpovědi, zda tomu tak skutečně bylo, se různí.¹⁴

4.2 Slib, členství, stanovy a cíle MM

Slib při vstupu do organizace zněl:

„Jako příslušník organizace MM, do které jsem vstoupil dobrovolně, přísahám Všemohoucímu Alláhu, že budu dodržovat všechny předpisy Koránu, že vnesu principy islámu do života svého i společnosti a že budu nekompromisně bojovat proti všemu neislámskému. Že obětují na Boží cestě ze sebe všechno, ba i svůj život, pokud si to zájmy islámu budou vyžadovat.“

Členem hnutí mohl být každý, kdo byl ideově zdravý, většina členské základny byli chlapi z věřících rodin, kteří projevíli zájem dále se vzdělávat a zdokonalovat v náboženství. Členové působili v malých skupinkách do pěti osob a setkávali se jednou nebo dvakrát týdně na schůzkách, kde diskutovali různá islámská i společenská témata.

Rukou psaný dokument, nalezený při domovní prohlídce jugoslávské tajné služby UDB u obžalovaného Hasana Bibera¹⁵, podává směrnice práce organizace a témata, která měla být diskutována jejími členy.

Dokument obsahuje následující:

- Volání po reformě oficiálních islámských institucí doma i ve světě, návrat k pravému islámu,

¹⁴ Více viz PRLJAČA, Mustafa. 2006. *Pokret „Muslimanska braća“ - nastanak, početni oblici djelovanja i refleksije na BiH*. Sarajevo: El-Kalem, str. 172-179.

¹⁵ Digitalizovaná verze dokumentu je k dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/241-prvi-nastup>> [k 5.4. 2015].

odstranění neislámských elementů a návrat IVZ k její primární funkci náboženské instituce. Důraz měl být kladen na rozvoj islámského bratrství, vzájemnou podporu, poskytnutí rady a společné řešení problémů.

- Požadavek, že noví členové museli projít garancí jednoho stávajícího člena spolku, museli disponovat morálními kvalitami umírněnosti, soudnosti, morální bezúhonnosti, islámského způsobu života, upřímnosti. Měli dbát na dodržování svých osobních náboženských povinností jako pět denních modliteb a rituální očista, ale i zvyklostí a disponovat osobními kvalitami stálosti, iniciativnosti a flexibility. Odmítali sekulární pozdravy a propagovali islámské.
- Každý nový člen musel být postupně připravován na členství, musel být informován o cílech organizace a přijat do ní až na základě svého osobního rozhodnutí.
- Požadavek, aby setkání probíhala v utajení, vedoucí schůze určoval místo, dobu a body toho, o čem se mělo jednat. Každá schůze měla kontrolovat, zda bylo dosaženo cílů schůze předchozí, vše mělo být podrobováno kritice. Utajená činnost neměla znamenat ztrátu důvěry adresátů působení MM.
- Snahu o budování příkladného osobního charakteru, počínaje přístojným vzhledem až po skromnost a pečlivost. Speciálně měl být budován správný vztah k seniorům, dětem, spolupracovníkům a ženám. Členové měli být osobním příkladem rodině i svému okolí. Propagovali důležitost hygieny a chtěli změnit obraz Bosny jako zaostalé země. Chtěli obnovit tradici veřejných lázní a tradičních ubytoven pro přicházející návštěvníky.
- MM odmítali politiku všech nacionalizmů a partajnictví.
- V praktickém životě si MM dávali za cíl řešit spory mezi rozhádanými muslimy v rodině, sousedství i širším okolí, pomáhat lidem v nesnázích, pomáhat nemocným, označit a společensky odsoudit islámsky nepřístojné chování, např. aktivně vystupovat proti alkoholismu a produkci domácích pálenek. Šířit ve společnosti hodnoty úcty a propagovat ideál budoucí islámské společnosti, objektivitu a demokratičnost ve všech sférách včetně soudnictví. Mešity měly být centrem duchovních i světských aktivit a imámové jejich představiteli.
- MM chtěli zlepšit fungování nižšího islámského vzdělávání dětí, aby výuka byla záživnější, aby děti měli rády svého učitele, aby výuka pozitivně rozvíjela jejich osobnost a aby talenty nevyšly nazmar. Vyjadřovali se i k vysokému vzdělávání duchovnímu i světskému, k rozvoji řemesel a k pozitivní úloze sportu. Pro ženy spolek zajišťoval společné aktivity v ručních pracích.

- V ekonomické a zemědělské sféře se vyslovovali pro plánované obdělávání země, výběr nejvhodnějších plodin a odrůd, rozvoj ovocnářství, budování sušáren na ovoce, rozvoj včelařství a dobytkařství.
- Politické působení, jakožto „umění lsti pro mistry oboru“ chtěli přenechat diskusi, vztah k ostatním měl spočívat na principu tolerance.

MM vydávali také ilegální list *Mudžahid*, na kterém se spolupodíleli různí členové organizace, jenž se zabýval situací muslimů na domácí i zahraniční politické scéně. Prosazoval tezi, že muslimové mají tvořit vlastní politický tábor, nezávislý jak na na prozápadním, tak i na prosocialistickém směřování.

4.3 Způsoby boje

Brožuru o způsobech boje MM sestavil v době války Emin Granov. Po roce 1945 byla tato několikrát přepracována.¹⁶

Doslova říká:

„Ideologická síla nám dává vůli, kterou zvládneme všechny technické překážky, dává nám potřebnou rozhodnost, se kterou budeme bránit islám až do krajnosti.

Budeme bojovat se stejnou rozhodností ať už v diskuzi, polemice, psychologické válce, nebo v boji fyzickém, politickém či třeba i vojenském!

Takový by měl být Mladý muslim.“

Granov shrnul cíle MM do bodů:

1. Ideologická výchova jedince v islámském duchu.
2. Úloha silného, zdravého a soudržného kolektivu v předjímaném zápase. MM by měli zaujmout jednotná stanoviska a ta jako kolektiv hájit. Měli by se pokud možno vyhýbat ideologickým sporům a odlišným chápáním jednotlivých aspektů. K těmto jednotným stanoviskům měli dospět diskuzí a domluvou pod vedením starších a zkušenějších členů.
3. Měli budovat islámskou společnost a prostředí, rozvíjet islámskou kulturu a civilizaci,

¹⁶ Digitalizovaný text brožury je k dispozici na < <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/242-kako-cemo-se-boriti> > [k 6. 4. 2015].

připravovat se v konečném důsledku na duchovní i politické osvobození islámského světa, ustavení islámského pořádku a obnovení islámské kultury a civilizace.

4. Podporovat politické i ekonomické osvobození a sjednocení islámského světa. Tato fáze měla nastoupit nikoli ihned, ale v okamžiku, kdy k tomu muslimové duchovně i politicky vyzrají.
5. Předjímaný islámský politický pořádek měl být podle MM založen na politických a občanských svobodách. Podle islámu má být žito veřejně i skrytě, má se znovu vyvinout islámský sociální systém.
6. Pro tento účel je nezbytné ekonomické osvobození a lid musí disponovat všemi výrobními prostředky.

Podle Granova tkvěla islámská obroda v obrodě mládeže. Ostře odsuzoval ty, kteří odmítali islám a jeho učení a označil je za „bezbožníky, chlípíky, bezcharakterní zkažené závistivce, barbary, materialisty, egoisty, asociály a zločince.“

Granov ve svém pamfletu přesně vystihuje důvody nepřátelství vůči MM, kteří svým protivníkům rozebírali jejich ideový svět kousek po kousku. Patrně si byl vědom, kam taková rétorika povede, když popisuje, co mohou protivníci hnutí způsobit:

„První, co nám protivník, když mu již naše práce padne do očí, udělat, bude, že proti nám povede psychologickou válku nejprve mírnými a poté stále ostřejšími prostředky. Bude nám zcela obyčejně nadávat, bude se opatrně a potají snažit od nás odvrátit lidi. Potom přijdou pomluvy, výsměch, pokusy nám něco zlého podstrčit, vnést mezi nás rozkol. Bude nám dokazovat, že naše práce je nesmyslná, naše cíle bláhové ideje, o kterých každý, kdo trochu pozná logiku a matematiku, vidí, že se nikdy nemohou uskutečnit. Na nás všechny i každého jednoho z nás použije společenskou izolaci, nebude nás chtít zdravit, hovořit s námi, či se s námi družít, odepře nám veškerou morální i materiální podporu, vystaví nás hanbě, bude si na nás ukazovat prstem, bude nám na každém kroku působit překážky. Když mu to nebude stačit, napadne nás i fyzicky a bude hledět nás terorizovat a znemožnit. A nakonec proti nám povede boj do úplného vyhlazení. Rozumí se, že tím dojde do selekce i mezi námi samými. Odpadnou mnozí malověrní a slaboši, kteří psychologickou i fyzickou válku nebudou s to vydržet, nebudou moci přinést oběti a vydržet nepřítel osudu. Ale ti, kteří vydrží, protivníkovi vše vrátí a ukážou mu!“

O kus dále píše:

„Když člověk sám něco miluje a něčeho si cení, v tomto případě islám sám, pak ho bolí, když to někdo hanobí, zesměšňuje, napadá a ničí. A s tím, který útočí na islám a uráží ho a tím útočí i na mne samého, nemohu zůstat v přátelském vztahu.“

Svůj spis Granov končí slovy:

„Těžko je bojovat proti těm, kteří vedle neislámského života mají i nějakou teoretickou základnu pro takový život. Ti jsou nejhorší! Ten, kdo hřeší, ale uznává to a je mu líto, že hřeší, je nám omnoho bližší nežli ten, který nejenže hřeší, ale své hřešení podporuje i teoreticky a dokazuje, že vůbec nejde o hřích a blud, ale jediné o zcela správný čin.

Tedy, nakonec, shrneme ještě jednou, co mělo být řečeno celým tímto projevem. Muslimové, dle možností všichni, a Mladí muslimové v každém případě, musí být zarputilými a neochvějnými bojovníky, silnými ve svém islámském přesvědčení, důslední a rozhodní v islámských principech. Tak bude budoucnost islámu zajištěna.“

5. REPRESIVNÍ AKCE STÁTNÍHO APARÁTU SFRJ 1946-1949

5.1 Před hlavním procesem

MM, poměrně paralyzovaní omezeními plynoucími z válečných událostí, obnovují naplno svou činnost v březnu 1946, ale již o měsíc později se znovu ponořují do ilegality. I tak ale hnutí roste a sílí až do konečného pádu v roce 1949.

K vypořádání komunistické moci s MM došlo již těsně po válce, mezi lety 1946-1949. Státní orgány nového socialistického zřízení si daly za cíl vypořádat se všemi organizacemi, spolky a hnutími, jejichž činnost odporovala nové ideologii a které nešlo státem kontrolovat.

MM sdružující mladé proislámské intelektuály pokoušející se artikulovat politický program, byli obzvláště nebezpeční. Navíc představovali alternativní odbojovou skupinu a měli po celé Bosně tisíce sympatizantů. Pokud by včas přišli s rozumným politickým programem, mohli by svým potenciálem

ohrozit úspěch komunistické strany mezi muslimským obyvatelstvem Bosny. Jejich působení také představovalo jedinou a o to citelnější překážku v plánované sekularizaci a ateizaci země.

Ještě před oficiálním začátkem hlavního procesu s MM byli zabití:

- Mustafa Busuladžić, narozen 1914. Profesor na šari'atském gymnáziu v Sarajevu. Polyglot, autor mnoha různých rozprav a děl z oblasti společenských věd. První předseda osvětové organizace *el-Hidaje*, která v červnu 1942 uznala MM jako svou mládežnickou sekci. Zastřelen komunistickými silami 29. 6. 1945 v kopcích nad Sarajevem.
- Esad Karadžozović, nar. 1918, ideolog hnutí. Při pokusu o překročení rakouské hranice v roce 1945 zmizel beze stopy.

Bosenští komunisté se s hnutím dále blíže seznámili již na podzim 1945, kdy na stranický mládežnický ples na Sarajevské radnici přichází skupinka aktivistů MM a při veřejném slyšení brání pozici věřících a odmítá hodnoty komunizmu. MM se také protivili legislativním represím nového systému naměřeným proti islámskému nižšímu i vyššímu vzdělávání, soudnictví a specifickým požadavkům ženského odívání.

Komunisté dále v roce 1946 odmítli rozdělit se napůl s příslušníky MM na vedení kulturního združení *Preporod*.¹⁷ Tento spolek měl nahradit dosavadní muslimské občanské spolky a de facto bosenský spolkový život podroboval přímému dohledu státu.¹⁸

Již následujícího roku bylo zatčeno 12 nejaktivnějších členů hnutí, byli odsouzeni k trestům odnětí svobody v délce 1 - 4 roky.¹⁹ Další procesy následovaly v roce 1947 a 1948 v Zenici, za protikomunistickou agitaci v místním dělnickém domě. Omer Stupac a Ismet Serdarević byli zadrženi roku 1948 v Pule při pokusu uprchnout ze země a navázat kontakt se západními zeměmi a spojenci v islámském světě.

17 KOZARIĆ, Vahid. *op. cit.*

18 HLADKÝ, Ladislav. *op. cit.*, str. 213.

19 MEHMEDOVIĆ, Emir. 2008. . *Procesi Mladim muslimanima 1946-1949*. K dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/229-procesi-mladim-muslimanima-1946-49>> [k 3. 4. 2015].

Vedení MM v roce 1948 vydalo prohlášení²⁰, ve kterém akce označuje za část širšího systematického působení proti muslimům světa, podobně jako byli ničeni muslimové v Uhrách, Španělsku, Libyi či na Sicílii. Prohlášení bylo napsáno v Mostaru, vedení v Sarajevu je schválilo a distribuovalo ostatním buňkám.

Autoři tohoto prohlášení píší:

„Dost bylo všeho rozhodování se mezi orientací buď na Záhřeb nebo na Bělehrad, to si musí uvědomit každý a zejména pak naše inteligence. Byli jsme předmětem jednání všude, ale obrana islámu a muslimů nikdy. Viděli jsme a byli jsme svědky toho, že označení Chorvat či Srb není nic jiného, než jen další pláštík, pod kterým se ukrývá kříž a ostří s idejí: zničit islám, pomstít Kosovo, znásilňovat, loupit a triumfovat nad půlměsícem a hvězdou ...“

Dále naznačili své přesvědčení o nadcházející třetí světové válce a otevřeně vyjádřili své nepřátelství vůči komunistické straně a její vedoucí úloze. Svou opozici proti ní vykreslovali v islámských termínech a označili ji za džihád.

Vedení hnutí svolalo na 20. a 21. února 1949 klíčovou schůzi kvůli krizové situaci. Do nového obměněného vedení byli jmenováni Hasan Biber, Halid Kajtaz, Salih Behmen a Tarik Muftić. Dva měsíce poté začal hlavní zátah na MM, během něhož byla zadržena drtivá většina členské základny hnutí.

5.2 Hlavní proces v srpnu 1949 a jeho oběti

K většímu procesu dochází až v roce 1949. Neskrývaným cílem bylo tuto organizaci vymýtit. Brutálními policejními výslechy prošlo více než 1250 příslušníků hnutí. Mezi zatčenými bylo i další obrovské množství těch, kteří svým chováním sice členy hnutí připomínali, ale vůbec jimi nebyli.

20 Digitalizovaná verze prohlášení je k dispozici na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/240-proglas-iz-1948>> [k 5. 4. 2015].

Postupovalo se metodou sněhové koule, zadržení při výsleších udávali jména dalších. Výsledky využívali všechny dostupné metody včetně mučení, od psychického, odpírání spánku a jídla, mnohátýdenní izolace, až po fyzické – mnohahodinové bití, věšení za nohy, mrzačení genitálií, elektrické šoky.²¹ Většinu obětí procesu bylo mezi 16 – 25 lety.²²

Soudilo se v několika oddělených procesech, které byly následně spojeny. Někteří příslušníci hnutí byli zlikvidováni potají, jiní nepřežili mučení u výslechu a další byli popraveni. Místa, kde jsou někteří z nich pohřbeni, zůstávají dodnes neznámá.²³

Během hlavního líčení ve dnech 1. - 12. srpna 1949 byli zabiti, nebo odsouzeni a popraveni:

- Halid Kajtaz, nar. 1925 v Sarajevu. Středoškolský učitel fyziky, chemie, astronomie a matematiky na Gazi Husrev Begově medrese v Sarajevu. Jeden z nejvzdělanějších a nejschopnějších představitelů hnutí. V srpnu 1949 odsouzen a popraven zastřelením.
- Nusret Fazlibegović, nar. 1927 v Mostaru. Student medicíny a mluvčí hnutí. Odsouzen k smrti zastřelením v srpnu 1949.
- Hasan Biber, nar. 1919 v Sarajevu. Zámečník a obchodník, ve volném čase sportovec, lyžař. Podle pamětníků mimořádně schopný a důvěryhodný organizátor. Po dlouhém a krutém mučení odsouzen k smrti a zastřelen na neznámém místě.
- Omer Stupac, nar. 1927 v Mostaru, absolvent obchodní akademie a pokladník hnutí. V průběhu vyšetřování tvrdě mučen dlouhým věšením za nohy. Odsouzen a popraven zastřelením na neznámém místě.
- Omer Kovač, nar. 1932 v 1932 v Godijenu u Foče. Student medresy a nejmladší ze zadržených, podlehl systematickému bití a mučení během výslechu v srpnu roku 1949.²⁴

Během pokusu emigrovat zahynuli:

21 KOZARIĆ, Vahid. *op. cit.*

22 TRHULJ, Sead. 1992. *Mladi muslimani*. Zagreb: Globus, str. 4

23 MEHMEDOVIĆ, Emir. 2008.. *op. cit.*

24 *Ibidum*.

- Fikret Pločo, nar. 1929 v Sarajevu. Absolvent šari'atského gymnázia, který se k hnutí připojil již ve 14 letech. Zabit při pokusu překročit státní hranici v létě 1949.
- Asim Čamdžić, nar. 1920 v Junuzovićích u Žepče. Absolvent Gazi Husrev-begovy medresy a islámské šari'atsko-teologické školy. V době etnické čistky ve východní Bosně přímo v oblasti pomáhal uprchlíkům. Zabit při pokusu překročit státní hranici v létě 1949.²⁵

Okolo 250 příslušníků hnutí obdrželo tresty odnětí svobody mezi 2 až 20 lety a 826 dalších, včetně žen a dívek, bylo posláno na nucené práce v délce od pár měsíců do dvou let.²⁶

5.3 Odsuzující prohlášení IVZ

Vládnoucí establishment prohlásil MM za protinárodní a teroristickou organizaci a donutil také nejvyšší náboženskou instituci v zemi, Islámské náboženské společenství (*Islamska vjerska zajednica*, IVZ) aby vyjádřila svůj odmítavý postoj ke hnutí, jeho cílům a aktivitám. IVZ tak učinila prostřednictvím *Rezoluce Sboru vakfů IVZ ohledem nepřátelského působení teroristické organizace MM* ze dne 14.8. 1949²⁷, ve které IVZ vylučuje ze svých řad všechny členy MM a prohlašuje je za „nepřátelskou a teroristickou organizaci.“

Prohlášení dále zmiňuje, bez předložení konkrétních důkazů, že se MM zapletli s pronacistickými aktivitami někdejšího jeruzalémského vrchního muftího Amín al-Husajního a s Hitlerovou iniciativou rekrutovat bosňácké obyvatelstvo do SS (13. divize Waffen SS Handschar, rozpuštěná již na podzim 1944). Tím se měli MM dopustit zrady boje proti imperialismu a fašistické okupaci, jakož i vnášení nepřátelství mezi bratrské národy Jugoslávie. Panislamismus prosazovaný MM je podle této rezoluce imperialistickým projektem s cílem rozbít bratrství pracujícího lidu a svrhnout vůdčí úlohu komunistické strany, která je zárukou tohoto bratrství a míru. MM se podle rezoluce snažili „zneužít víru muslimů pro vytvoření vlastního národního státu, který by vedli.“

²⁵ *Ibidum.*

²⁶ *Ibidum.*

²⁷ Celý text *Rezolucije vakufskog sabora Islamske vjerske zajednice povodom neprijateljske djelatnosti terorističke organizacije „Mladi muslimani“* je k dispozici digitalizovaný na <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/249-rezolucija-vakufskog-sabora-ivz-nr-bih>> [citováno k 4. 4. 2015].

Také uvádí, že přední autority náboženského vzdělání v zemi, islámští učenci Mehmed ef. Handžić a Kasim ef. Dobrača těmto aktivitám asistovali a proto se jich IVZ zříká.

V rezoluci stojí:

„ ... Avšak nepřátelům našeho společenství a našeho státu vadí pokrok, bratrství a jednota našich národů a oni neustále nacházejí nové způsoby, jak tento rozvoj a bratrské spojenectví překazili. Bohužel, i mezi příslušníky IVZ se našli zaprodanci a zrádci vlastního společenství a rodné domoviny. V poslední době pod pláštěm údajného náboženského zápalu se znovu pokusila působit nepřátelská organizace „Mladí muslimové,“ která organizovala své ilegální skupinky, pracovala na svržení národní vlády a připravovala teroristické útoky kvůli realizaci svých odporných a zrádcovských cílů. Největší zlo je v tom, že tito potajmí nepřátelé našeho společenství uspěli svést i některé zaostalé a neosvícené příslušníky IVZ, kteří za jejím náboženským pláštěm neviděli zrádcovský projekt namířený proti zájmům všech našich národů a našeho náboženského společenství obzvlášť. Ale náš národ je poznal hned.“

Dále se uvádí:

„Muslimové Bosny a Hercegoviny si jsou vědomi těchto nepřátelských pokusů, nedají se svést pletichami, ať už by byly jakkoli opentleny náboženským pláštěm. Shromáždění vakfů, jakožto nejvyšší předsednický orgán IVZ v Bosně a Hercegovině se znechucením odmítá a odsuzuje jedince ze svého středu, kteří se jako zrádci a agenti nepřítelů pokoušeli podrýt mohutný proud národní revoluce, ohrožují národní vládu a zakalují bratrské společenství národů v našem svobodném a nezávislém státě. Obzvlášť odsuzujeme ty jedince ze společenství, kteří v úloze náboženských představitelů otevřeně či skrytě schvalovali činnost nenárodních živlů a imperialistických agentů „Mladých muslimů,“ a tím pomáhali oklamání ještě nedostatečně osvícených lidí, aby následovali cestu vedoucí v přímou zkázu celého společenství. Jejich zodpovědnost je tím větší, čím jsou si více vědomi svého postavení. Zpronevěřili závazky IVZ a pomáhali organizaci, která s muslimy nemá nic společného, kromě lživého jména, které mělo být s nepřátelskou vypočítavostí zneužito k nepřátelské akci.

Sbor vakfů ve jménu příslušníků svého společenství prohlašuje, že Islámské náboženské společenství má jen jednu cestu. To je cesta bratrství, jednoty a jednakosti všech našich národů, to je cesta obrany naší domoviny proti všem jejím vnějším i vnitřním nepřátelům, to je cesta nesobeckého úsilí na posílení národní vlády a budování naší socialistické země, nové Titovy

Jugoslávie. Na to, že i muslimové zajisté kráčeji touto cestou, že pokusy nepřátel nemohou nijak zabránit bratrské svornost našich národů a důvěře v národní vládu a vedení, pod jejichž vedením je stvořena nová Jugoslávie, nejlépe odpovídají naši pracující, muslimové po celém světě, kteří s nevídaným elánem v budování socialismu svými činy dokazují své hluboké uvědomění a své vlastenectví. Pod vedením maršála Tita odrazíme všechny útoky nepřátel a budováním socialismu dáme nejdůstojnější odpověď všem nepřátelům naší domoviny.

At' žije Národní Republika BiH ve svobodné Federativí Národní Republice Jugoslávii.

At' žije maršál Tito, první bojovník za bratrství, jednotu a jednakost našich národů.“

Tímto svým postojem se IVZ vydala na cestu spolupráce s režimem a obětovala tak členy hnutí, jak je explicitně patrné z vyjádření.

6. ČINNOST MM PO ROCE 1949

6.1 MM do pádu SFRJ a Sarajevský proces 1983

Během procesu v roce 1949 byla pozatýkána skoro celá členská základna MM. Mnohým z nich byla na dlouhá léta odňata základní občanská práva a omezována práva na vzdělávání a zaměstnání. Řada dalších byla na dlouhá léta ve vězení.

Poté, co se v 60. letech poměry uvolnily a řada činovníků hnutí se vrátila z vězení, nastává ve spolupráci s tehdejší předním bosenským islámským učencem Husein ef. Đozem nová vlna aktivit MM. Někteří členové publikují své práce v islámských náboženských periodících. Na několika místech v Sarajevu (Careva džamija, Tabacki mesdzid) se od roku 1966 odehrávaly přednášky potají organizované MM.

Po smrti prezidenta Josipa Broze Tita začíná od roku 1980 postupný úpadek socialistického systému v Jugoslávii. Vůdčí úloha komunistů postupně oslabuje a zejména v Srbsku začínají podléhat vlivu nacionalistických intelektuálů sdružených okolo Srbské akademie věd a umění. Toto oslabení velmi pociťují přesvědčení ideologičtí komunisté v Bosně, jejichž pozice není příliš silná. Proto již v roce 1983 využili své stále ještě významné mocenské převahy v novém politickém procesu s MM,

obviněnými z narušování ústavního pořádku. Jako důkazní materiál slouží především text Islámské deklarace Aliji Izetbegoviće, označený jako propagace nepřátelského ideologického systému a nacionalizmu, dále údaje tajné služby o cestách několika příslušníků hnutí do Íránu a Egypta. A. Izetbegović byl aktivním členem hnutí od konce II. světové války. Byl mezi prvními zadrženými v roce 1946 a o vlásek tak unikl smrti při velkém zátahu v letech 1948-1949.

Mezi zatčenými a následně odsouzenými jsou kromě A. Izetbegoviće i bratři Omer a Salih Behmenovi, Derviš Đurđević, Ismet Kasumagić, Edhem Bičakčić, Hasan Čengiće, Džemaludin Latić, Mustafa Spahić, Melika Salihbegović. Đula Bičakčić a Husein Živalj.

Rozsudek ve jménu národa byl vynesena 20. srpna 1983 pod evidenčním číslem K: 212/83. Tresty odnětí svobody byly stanoveny v délce nejméně 5 a nejvíce 15 let.²⁸

Historik Š. Filandra uvádí, že mimo body, které oficiální rozsudek zmiňoval, se jednalo i o provázanosti skupiny s imigranty v kapitalistické cizině a s islámským světem:

„Skupina je vícenásobně provázána se zahraničím, s Vídní, Istanbulem, Teheránem, Bagdádem, s emigranty působícími z pozice antikomunizmu, šli též na kongres usmíření mezi sunnity a ší'ity do Teheránu, kde figurovali jako představitelé muslimů Jugoslávie.“²⁹

Odsouzení byli amnestováni až po zhroucení socialismu v roce 1989.

6.2 MM po pádu SFRJ – vliv na novodobou BiH

Po propuštění z vězení na základě všeobecné amnestie a zhroucení vůdčí úlohy komunistické strany v roce 1989 organizují Alija Izetbegović a jeho společníci ze zbývajících členů MM bosňácký veřejně politický život a pozornují na hrozící nebezpečí velkosrbské a velkochorvatské propagandy v sousedních zemích, které si bosenští komunisté a loajální inteligence doposud nepřipouštěla. Spolu zakládají Stranu demokratické akce (SDA), která v následujících letech hraje klíčovou úlohu jako největší politický subjekt reprezentující bosňácké etnikum.

28 Celý text rozsudku s jednotlivými body obžaloby, ze kterých soud jmenované usvědčil, je digitalizován a k dispozici na <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/247-presuda-u-procesu-muslimanskim-intelektualcima-1983> [k 5.4. 2015].

29 FILANDRA, Šaćir. 1998. *Bošnjačka politika u XX. stoljeću*. Sarajevo: IP Sejtarija, str. 378.

Islámské myšlenky jsou v další profilaci SDA nakonec postupně střídány politikou obrany národní identity Bošňáků. V rámci SDA dochází dalším vývojem po smrti bosenského prezidenta Izetbegoviće k postupné eliminaci pro-islámského křídla sekulárními nacionalisty. Odvolávky na islám v politickém programu dnešní SDA již absentují.³⁰

Tomu odpovídá i místo MM v dnešní bosňácké historiografii, kde jsou stavěni do pozice dobových národních vůdců a buditelů, kteří jako první přišli s politickým programem Bosňáků jakožto národa. V současné Bosně působí mnoho občanských organizací snažících se o šíření islámské osvěty pořádáním přednášek či vydáváním knih, žádná životaschopná politická formace, která by reprezentovala stejné pro-islámské politické smýšlení, jaké zřejmě měli v plánu prosazovat MM, ovšem neexistuje.

Noví MM po roce 1991 se vedle humanitární a charitativní činnosti zabývají takřka výhradně historií vlastního hnutí a sběrem vzpomínek a svědectví pamětníků o něm. Organizují přednášky a semináře, vydávají knihy a produkují dokumentární filmy.

7. ZÁVĚR A ZHODNOCENÍ MOŽNÝCH DIMENZÍ PROCESU S MM

Pro zhodnocení celého příběhu MM je nutno nejprve identifikovat všechny klíčové hráče. Byli jimi vedoucí představitelé jugoslávských komunistů, bosenští komunisté a aktivní nebo bývalí nacionalisté srbští a chorvatští.

Zajímavým postřehem je, že komunisté si až do roku 1945 hnutí MM nijak zvláště nevšíмали, považovali je prostě za náboženské a nikoli politické hnutí. Válečné přestřelky a incidenty byly vnímány jako jednotlivé přehmaty ve zmatečném víru války. Ke zlomu došlo až poté, co se s nimi nedohodli na vedení Preporodu v létě 1946. Ke konečnému a rozhodnému tahu, který hnutí prakticky zlikvidoval, přistoupili až po roce 1948, kdy se Tito definitivně rozešel se Stalinem a zemi zaplavil paranoidní strach z cizích agentů, imperialistů a rozvracečů.³¹ Rozchod s prosovětským blokem a

30 O sporu sekulárních nacionalistů s proislámskými silami v rámci bosňácké politické reprezentace a SDA viz HLADKÝ, Ladislav, *op. cit.*, str. 250-253.

31 Viz HLADKÝ, Ladislav. 2005.. *op. cit.*, str. 230, poznámka pod čarou č. 7.

nemožnost nového navázání se na Západ přinesl na celostátní úrovni všudypřítomný strach z krachu vlastní socialistické cesty a nutnost probuzení nového revolučního úsilí.³² Otázka, nakolik dopomohla situaci orientace na rozvojové země třetího světa a nadstandartní vztahy s nimi, včetně podpory nacionalistických režimů v arabském světě proti pro-islámským silám, reprezentovaným především Muslimskými bratry, nemá pro proces na konci 40. let ještě až takový význam. O to více je ale důležitá v procesu z roku 1983, kdy jsou tyto motivy už přímo explicitní, pakliže se v souvislosti s odsouzenými sarajevskými intelektuály skloňují i jejich zahraniční cesty a kontakty.

Pro bosenské (a v užším smyslu bosňácké) komunisty představovali MM po roce 1946 existenciální ohrožení. Byli nejsilnější (a jedinou efektivně fungující) opoziční strukturou, navíc poměrně populární a tradičně zavedenou. Poté, co selhaly snahy o dohodu, kdy ani jedna strana nechtěla podstoupit té druhé celé vedení nad Preporodem, byl střet mezi otevřeně prosekulárními komunisty a otevřeně protikomunistickými MM nevyhnutelností a již mu nešlo zabránit.

Po roce 1943 dochází v Bosně ke konsolidaci partizánského hnutí, do kterého vstupuje stále více členů všech tří konstitutivních národností. Mezi nimi byl i poměrně velký počet někdejších nacionalistických milicionářů, kteří přes noc změnili svou politickou orientaci. MM, zejména ti z nich, kteří se angažovali v humanitárních akcích a byli přímými svědky běsnění etnických čistek v Podrinní, Sandžaku a Posávi, znali detaily jednotlivých těchto zločinů, neboť pomáhali jejich obětem. Z tohoto důvodu byli velmi nepohodlnou skupinou politických oponentů.

Srbští a chorvatští šovinisté pak viděli v MM jistou projekci sebe sama, nenávistné ultranacionalistické hnutí nepřátelského národa, představující nebezpečí a životní ohrožení. Stejným způsobem pak pracovala propaganda válčících stran v 90. letech v diskurzu toho, jak se Bělehrad nebo Záhřeb vyjadřoval o Sarajevu.

U řady přesvědčených komunistů a sekularistů byli MM prostě jen ideologickými odpůrci, zpátečníky a náboženskými blouznivci, kterých bylo se třeba zbavit, měl-li být realizován pokrok bosenské společnosti vstříc světlým zítřkům reálného socialismu. Proto museli být MM vykresleni jako hrozba v co nejhorších barvách a pokud možno stigmatizováni jako kolaboranti s fašizmem, i když pro to

32 Viz TRHULJ, Sead. 1992. *op. cit.*, str. 21.

neexistovaly žádné důkazy.

Samotným MM v ničem nepomohlo poměrně nejasné ideologické zakotvení a neexistence širší a vyšší organizace spolku. Objevení pamfletů s velmi silnou protirežimní a válečnickou rétorikou pak zcela zastínilo fakt, že se MM nikdy žádného aktu otevřeného a ozbrojeného nepřátelství vůči nové státní moci nedopustili a ani nic takového neplánovali.

Při procesu z roku 1949 a o to více v dalším procesu s MM, který následoval v roce 1983 si nelze nevšimnout ještě jednoho paradoxu. MM jsou nařčeni nejen z panislamizmu, což je pochopitelné, ale i z nacionalizmu, aniž si kdokoli uvědomuje příkrý rozpor mezi těmito dvěma postoji. Ve skutečnosti MM v žádném ze svých prohlášení, programů a pamfletů nepředložili ani jeden návrh na řešení národnostní otázky muslimského obyvatelstva BiH. K té dospěli někteří někdejší činovníci MM daleko později, až v období let 1989-1992. Do té doby se hnutí věnovalo čistě propagaci islámu jako náboženství, světonázoru, systému života i politické ideologie.

Je proto příznačně rozporuplné, že v dnešních pro-bosňáckých kruzích v BiH jsou MM oslavováni jako průkopníci národního uvědomění Bosňáků a zakladatelské osobnosti jejich nové identity. Tedy vlastně za totéž, za co byli v letech 1949 a 1983 odsouzeni socialistickým režimem. Původní myšlenka hnutí, tedy podporovat islámské uvědomění Bosňáků, se zcela vytratila, ačkoli jsou podle hnutí a jeho představitelů pojmenovány ve velkých bosenských městech ulice i instituce.

8. BIBLIOGRAFIE

Prameny:

1. DŽUNUZOVIĆ, Anes. 2014. *Kratki historijat organizacije*. K dispozici na <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/pocetna-2/112-bosanski/udruzenje/o-nama/1028-kratki-historijat-organizacije>.
2. DŽUNUZOVIĆ Anes. 2010. . *Reagiranje na tvrdnju Edhema Muftića da su Mladi Muslimani fašistička organizacija*. K dispozici na <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/zvanicni-stavovi/462-reagiranje-na-izjavu-edhema-muftia-da-su-mladi-muslimani->

- [faistika-organizacija](#)>.
3. GRANOV, Emin. *Kako ćemo se boriti*. <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/242-kako-cemo-se-boriti>>.
 4. KASUMAGIĆ, Ismet. 2008. . *Trinaest mladomuslimanskih šehida*. <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/231-trinaest-mladomuslimanskih-sehida>>.
 5. KOZARIĆ Vahid. 2008. *Ukratko o Mladim muslimanima*. <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/404-ukratko-o-mladim-muslimanima>>.
 6. MEHMEDOVIĆ, Emir. 2008. . *Procesi Mladim muslimanima 1946-1949*. <<http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/historijat/229-procesi-mladim-muslimanima-1946-49>>.
 7. MM: *Prvi nastup*.
 8. MM: *Proglas iz 1948. godine*.
 9. *Presuda u ime naroda*, br. K: 212/83.
 10. *Rezolucija vakufskog sabora Islamske vjerske zajednice povodom neprijateljske djelatnosti terorističke organizacije „Mladi muslimani.“*

Sekundární literatura:

1. BRAUDEL, Fernand. 1969. *Ecrits sur l'histoire*, Paris: Flammarion, str. 41–83; překlad: LHOTOVÁ, Alena. PROUSKOVÁ, Hana. 2010. *Dlouhé trvání*. in MEYER Françoise. HUBINGER, Václav. BALZAC-BILLAUD, Laurent (eds.), *Antologie francouzských společenských věd: Antropologie, Sociologie, Historie*. Cahiers du CEFRES., str. 4.
2. FILANDRA, Šaćir. 1998. *Bošnjačka politika u XX. stoljeću*. Sarajevo: IP Sejtarija, str. 378.
3. HLADKÝ, Ladislav. 2005. . *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: MU, Mezinárodně-politologický ústav, str. 83; 99; 109; 213; 230; 250-253.
4. RYCHLÍK, Jan et. al. 2009. . *Mezi Vídní a Cařihradem – Utváření balkánských národů*. Praha: Vyšehrad, str. 338.
5. STRINIĆ, Sabina (ed). 2008. . *Šejh hafiz Musa Kjazim ef. Hadžimejlić – čovjek i islam, život i djelo*. Kaćuni: UG Hastahana, str. 13-15.
6. TRHULJ, Sead. 1992. *Mladi muslimani*. Zagreb: Globus, str. 4; 21.

9. OBSAH

1. ÚVOD	2
2. METODIKA	3
3. HISTORICKÉ OKOLNOSTI VZNIKU A PŮSOBENÍ Hnutí	
DO ROKU 1945	3
3.1 Podmínky muslimů v Bosně a Hercegovině do I. světové války	3
3.2 Podmínky muslimů v Bosně v meziválečném období a založení MM	5
3.3 MM za II. světové války	6
4. Hnutí MM, JEHO PROGRAM A ČINNOST	8
4.1 MM a JMO, vztah MM k Muslimským bratřím Hasana al-Baná stanovy a cíle MM	8 4.2 Slib, členství,
4.3 Způsoby boje	10
5. REPRESIVNÍ AKCE STÁTNÍHO APARÁTU SFRJ 1946-1949	12
5.1 Před hlavním procesem	13
5.2 Hlavní proces v srpnu 1949 a jeho oběti	15
5.3 Odsuzující prohlášení IVZ	16
6. ČINNOST MM PO ROCE 1949	18
6.1 MM do pádu SFRJ a Sarajevský proces 1983	18
6.2 MM po pádu SFRJ – vliv na novodobou BiH	19
7. ZÁVĚR A ZHODNOCENÍ MOŽNÝCH DIMENZÍ PROCESU S MM	20
8. BIBLIOGRAFIE	22
9. OBSAH	25

10. SUMMARY

This survey brings an insight into a trial with the Young Muslim organization in 1949 by the means of defining all groups included in this historical affair. It aims to draw a conclusion what was behind such an extraordinary brutal and unprecedented trial. It also stresses specific conditions of Bosnia especially in the terms of national emancipation process of its Muslim inhabitants. By examining of all mentioned sides' views we can assume that there was a trend which cannot be reverted by the Young Muslim activists and that this movement was already predestined to cease, because it had no proper space to develop and to survive in conditions of post second world war Yugoslavia. That's why are the Young Muslim activists the victims both of the forced atheization of Bosnian society but also of the change of the regime's course. There is also an interesting shift in depicting the movement's story – from an Islamic movement to the pioneers of Bosnian/Bosniak nationalism.